

NOVES APORTACIONS A LA FLORA DE LES COMARQUES MERIDIONALS DE CATALUNYA

Llorenç SÁEZ¹, Empar CARRILLO¹, Maria MAYOL²,
Julià MOLERO³ & Jordi VALLVERDÚ⁴

ABSTRACT

New contribution to the knowledge of the flora of Southern Catalonia (NE Iberian Peninsula)

Data about 89 taxa are presented. *Arabis nova* Vill. subsp. *iberica* Rivas Mart. ex Talavera, *Cistus × nigricans* Pourr. and *Phacelia tanacetifolia* Benth. are new records for the Catalan flora, and 15 taxa (*Allium oporinanthum* Brullo & al., *Apera interrupta* (L.) Beauv., *Asplenium trichomanes* L. subsp. *trichomanes*, *Campanula affinis* Schult., *Carex sylvatica* Huds. subsp. *pau* (Sennen) A. & O. Bolòs, *Epilobium angustifolium* L., *Limonium hibericum* Erben, *Melilotus messanensis* (L.) All., *Minuartia funkii* (Jord.) Graebner, *Onosma tricerospes* subsp. *catalaunica* (Sennen) O. Bolòs & Vigo, *Orchis palustris* Jacq., *Orchis simia* Lam., *Selaginella denticulata* (L.) Spring, *Stellaria neglecta* Weihle in Bluff & Fingerh. and *Vaccinium myrtillus* L. are new records for Southern Catalonia.

Key words: Chorology, Flora, Catalonia, NE Iberian Peninsula.

RESUM

Es comenten un total de 89 tàxons. *Arabis nova* Vill. subsp. *iberica* Rivas Mart. ex Talavera, *Cistus × nigricans* Pourr. i *Phacelia tanacetifolia* Benth. constitueixen novetats per a la flora de Catalunya, i 15 tàxons (*Allium oporinanthum* Brullo & al., *Apera interrupta* (L.) Beauv., *Asplenium trichomanes* L. subsp. *trichomanes*, *Campanula affinis* Schult., *Carex sylvatica* Huds. subsp. *pau* (Sennen) A. & O. Bolòs, *Epilobium angustifolium* L., *Limonium hibericum* Erben, *Melilotus messanensis* (L.) All., *Minuartia funkii* (Jord.) Graebner, *Onosma tricerospes* subsp. *catalaunica* (Sennen) O. Bolòs & Vigo, *Orchis palustris* Jacq., *Orchis simia* Lam., *Selaginella denticulata* (L.) Spring, *Stellaria neglecta* Weihle in Bluff & Fingerh. i *Vaccinium myrtillus* L. suposen novetats per a les comarques meridionals de Catalunya.

¹ Departament de Biologia Vegetal (Botànica), Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona. Av. Diagonal, 645. E-08028 Barcelona. Adreça actual: Unitat de Botànica, Facultat de Ciències, Universitat Autònoma de Barcelona. E-08193 Bellaterra, Barcelona.

² CREAM, Facultat de Ciències, Universitat Autònoma de Barcelona. E-08193 Bellaterra, Barcelona.

³ Laboratori de Botànica, Facultat de Farmàcia, Universitat de Barcelona. Av. Joan XXIII, s/n. E-28028 Barcelona.

⁴ Jovellanos, 15. E-43201 Reus.

Introducció

El coneixement florístic que es té de les comarques meridionals de Catalunya (especialment la zona corresponent a les Muntanyes Catalanídiques), es pot considerar força bo, fonamentalment degut a les obres de MASCLANS & BATALLA (1964-72), MOLERO (1976), FOLCH (1980), MASALLES (1983), ROVIRA (1986) i TORRES (1989), tot i que encara existeixen algunes llacunes, tant en l'aspecte florístic com en el taxonòmic. Presentem aquí un conjunt de dades florístiques resultat de les prospeccions realitzades per les Muntanyes Catalanídiques centrals i meridionals en els darers anys, informació que complementa una aportació de caràcter florístic d'aparició recent (MOLERO *et al.* 1996). Amb la intenció de revisar de manera crítica i d'actualitzar el catàleg de la flora de la província de Tarragona establert per MALAGARRIGA (1976), també hi hem incorporat algunes dades que són resultat de la revisió del material d'herbari d'alguns tàxons rars o crítics, la presència dels quals era dubtosa. Les espècies estan ordenades alfabèticament. El nom dels tàxons que han de ser exclosos del catàleg florístic de la zona considerada està escrit en caràcters italics. Les localitats s'acompanyen de la indicació de la quadrícula del reticle UTM de 10 km de costat, o d'1 km si s'escau; ometem el fus i la zona de designació (31T) comuns a totes elles. També hem cregut oportú indicar l'herbari on resten dipositats els testimonis que justifiquen les citacions.

Catàleg florístic

Agrostis capillaris L.

FOLCH (1980) assenyalava aquesta espècie (sub *A. tenuis* Sibth. subsp. *tenuis*) al puig Molló (Baix Camp) a 650 m. El plec que justifica aquesta citació (Coll d'Alforja, CF26, 10-VII-1975, R. Folch & R.M. Masalles (BC 626909) correspon realment a *A. castellana* Boiss. & Reut. ja que presenta les lígules netament més llargues que amples. Cal assenyalar que a la revisió del gènere *Agrostis* a la península Ibèrica (ROMERO GARCÍA *et al.* 1988) no apareix indicada *A. castellana* de la província de Tarragona, tot i existir-ne a l'herbari general BC els següents testimonis: Ports de Tortosa, els Pous, 1100 m (BC 67296); Muntanyes de Prades, altiplà de la Mola de Roquerola, 1100 m (BC 598813); Plans de Pagès, 1050 m (BC 598814).

Agrostemma githago L.

Baix Camp: Prades, vora la carretera local que mena a la població, CF27, 940 m, 4-VI-1995, J. Vallverdú (BCF).

Espècie segetal que es troba en vies d'extinció a les comarques meridionals.

Allium ampeloprasum L.

Montsià: Ulldecona, rodalia de la població, BE89, 100 m (BCF 43287); barranc de l'Astor, BF80, 250 m, sobre pedruscall calcari, 1-VI-1996 (BCF 43285).

Espècie força rara a les comarques meridionals, just coneguda dels Ports de Tortosa-Beseit (TORRES 1989) i del massís de Cardó (FONT QUER 1950).

Allium oporinanthum Brullo, Pavone & Salmeri

Conca de Barberà: muntanya de Sant Miquel de Montclar, Santa Perpètua, CF6192, 880 m, replans de roques calcàries (L. Sáez, herb. pers.).

Tàxon subendèmic, difós pel NW de la regió mediterrània, que forma part del grup d'*Allium paniculatum* L. (BRULLO *et al.* 1997). Resta per precisar la distribució d'*A. oporinanthum* al NE de la península Ibèrica, ja que per al moment només són conegudes unes poques localitats de la Catalunya central –indicades per BRULLO *et al.* (l.c.)– i que són resultat de la revisió de material d'herbari. Molt possiblement han de ser atribuïdes a aquest tàxon bona part de les citacions d'*A. paniculatum* del nord de la província de Tarragona degudes a MASALLES (1983). Novetat provincial.

Ampelodesmos mauritanica (Poir.) Durand & Schinz

Baix Camp: vores de la carretera C-242, en la vessant obaga del coll d'Alforja, CF26, 560 m (BCF 45777).

Límit de l'espècie cap a l'interior de les comarques tarragonines.

Anagallis tenella (L.) L.

Baix Camp: vall de Llèria, muntanyes de Vandellós, CF1838, 380 m, als mulladius de les vores del torrent (L. Sáez, herb. pers.). Ribera d'Ebre: Serra d'Almos, CF14, 360 m (BCC).

Espècie no consignada de les muntanyes de Vandellós i rara en general a les terres catalanes meridionals.

Anogramma leptophylla (L.) Link

Priorat: dos quilòmetres al sud de Gratallops, cap a Falset, sota el pont del riu Cortiella, CF16, 350 m, en enclotxes i pradells humits de l'obaga, sobre esquistes, al *Selaginello-Anogrammetum leptophyllae* (BCF 45776).

Espècie molt rara a les comarques meridionals (cf. SÁEZ 1997).

Anthericum liliago L.

Baix Camp: vall de Llèria, muntanyes de Vandellós, CF1837, 150-350 m, a les brolles pedregoses seques, en vessants orientats al sud (MA 592822, L. Sáez, herb. pers.).

A les comarques meridionals de Catalunya *A. liliago* just era conegut de les muntanyes de Prades i zones adjacents (MASCLANS & BATALLA 1972; FOLCH 1980) i dels Ports de Tortosa (TORRES 1989), sempre en zones altes i humides, entre (500)900 i 1130 m.

Apera interrupta (L.) Beauv.

Montsià: cap al mas de l'Amat, BF6515, 1150 m, als prats d'annuals (MA 597396).

Teròfit mediterrani de distribució molt dispersa a Catalunya. Ha estat consignat de la serra superior del Vallès, del Berguedà i de la serra de Pinós (CADEVALL 1936), de l'Alta Ribagorça i del Pallars Jussà (FONT & CARRILLO 1988), del Montsec (ROMO 1989) i de la Vall d'Espot (CARRILLO & NINOT 1992). Novetat destacable per a la província de Tarragona.

Arabis hirsuta (L.) Scop.

Baix Camp: Mola de Collejou, CF2153, 820 m, a les fissures de les roques orientades al nord (L. Sáez, herb. pers.).

Tàxon no assenyalat de la Mola de Collejou per FOLCH (1980).

Arabis nova Vill. subsp. **iberica** Rivas Mart. ex Talavera in *Anales Jard. Bot. Madrid* 50: 148 (1992)

Conca de Barberà: "In valle el Titllar d.", 650 m, 7-IV-1950, *F. Masclans* (BC 140077).

El material que conté aquest plec fou determinat per F. Masclans com a *Arabis auriculata* Lam. Els exemplars presenten els trets morfològics característics d'*Arabis nova* subsp. *iberica*: indument de la tija constituït únicament per pèls ramificats, síliques de 4-4,6 mm de longitud i pedicels inferiors del raïm de 7-10 mm a la fructificació. Aquesta localitat configura el límit septentrional de l'àrea de distribució d'aquest tàxon ibero-magribí (cf. TALAVERA 1993), nou per a la flora de Catalunya.

Arenaria aggregata (L.) Loisel. subsp. **aggregata**

Baix Camp: muntanyes de Vandellós, CF1742, 670 m, uns pocs exemplars entre les roques de la carena (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie que no havia estat assenyalada per FOLCH (1980) del territori. A les comarques meridionals de Catalunya aquest tàxon només era conegut de les muntanyes de Prades i dels Ports de Beseit (cf. BOLÒS & VIGO 1990).

Arenaria conimbricensis Brot subsp. *viridis* (Font Quer) Font Quer

Aquest tàxon apareix recollit al catàleg florístic de la conca del Gaià (BATALLA & MASCLANS 1950). El plec testimoni a què fa referència aquesta citació (costers sobre el torrent de Querol, 16-V-1948, *E. Batalla & F. Masclans*, BC 104693) conté diversos exemplars que, segons el nostre criteri, poden ser atribuïts sense dificultat a la subsp. *conimbricensis*, ja que les plantes no presenten l'hàbit característic de la subsp. *viridis* (aquesta és una planta biennal, ascendent, amb la roseta de fulles basals ben conservada a l'antesi) i tenen les fulles estretes (de menys d'1,7 mm d'amplada). D'altra banda, LÓPEZ GONZÁLEZ & NIETO (1985) ja apunten la necessitat de realitzar estudis per tal de confirmar l'estatus taxonòmic de la subsp. *viridis*.

Arrhenatherum elatius J. & C. Presl subsp. **sardoum** (E. Schmid.) Gamisans

Ribera d'Ebre: Cardó, cap a la creu de Santos, BF93, 800 m, coster rocós de l'obaga (BCC); Baix Camp: la Mola de Colldejou, CF2153, 700 m, repeus dels cingles (BCC).

La distribució d'aquest tàxon a Catalunya és poc coneguda. A les comarques meridionals havia estat citat del sector septentrional dels Ports de Beseit per ROVIRA (1986) i TORRES (1989).

Asplenium septentrionale (L.) Hoffm.

Baix Camp: Escornalbou, Puigpedregós, Vilanova d'Escornalbou, CF2655, 500 m, a les fissures de les roques esquistoses assolellades (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie no assenyalada per FOLCH (1980) del territori. Aquesta localitat configura el límit meridional de l'àrea de dispersió de l'espècie al nord-est de la península Ibèrica (cf. SÁEZ 1997).

Asplenium trichomanes L. subsp. **trichomanes**

Conca de Barberà: tossal de la Baltasana, CF3377, 1190 m, a les fissures de les roques silícies orientades al nord, vora *Asplenium adiantum-nigrum* L. subsp. *adiantum-nigrum*, *Polypodium vulgare* L. i *Saxifraga fragilis* Schrank subsp. *fragilis* (L. Sáez, herb. pers.).

Amb aquesta troballa es confirmen les premonicions de SÁEZ (1997), qui assenyalava la probable presència d'aquesta falguera a la zona alta de les muntanyes de Prades. L'exemplar estudiat presenta una longitud esporal (perispori exclòs) de $30,1 \pm 1,74 \mu\text{m}$ i una longitud estomàtica de $40,8 \pm 2,61 \mu\text{m}$, mesures que concorden perfectament amb el nivell diploide establert per a *A. trichomanes* (cf. TIGERSCHÖLD 1981; PANGUA *et al.* 1989; SÁEZ 1998). Al nord-est de la península Ibèrica, *A. trichomanes* subsp. *trichomanes* es troba distribuït pels Pirineus i al massís del Montseny. Novetat destacable per a la flora de Tarragona.

Bifora radians Bieb.

Priorat: Cornudella, camps de cereals vora la carretera C-242, CF27, 540 m (BCF 45462).

Espècie molt rara a Catalunya, restringida als Ports de Tortosa-Beseit. De manera accidental apareix en punts dispersos de l'Alt Empordà, Barcelonès i Vallès Occidental (BOLÒS & VIGO 1990) i de la Cerdanya (CARRERAS *et al.* 1998). Novetat per al territori catalanídic central.

Biscutella stenophylla Léon Dufour in Ann. Gén. Sci. Phys. 7: 299 (1820) [= *B. valentina* auct., non (Loefl. ex L.) Heywood in Feddes Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 66: 155 (1962)]

Monsià: Monsià, la Foradada, BF9201, 680 m, repeus dels cingles (BCC); Serra de Monsià, barranc del Solito, BF9301, 250 m, garriga (L. Sáez, herb. pers.).

Tàxon força rar a Catalunya i de distribució encara mal coneguda en aquest territori, però que sembla comuna a la comunitat valenciana (cf. LAGUNA *et al.*

1998). FONT QUER (1915) va citar *B. laevigata* var. *linearifolia* del tossal de Sant Antoni, a prop d'Horta de Sant Joan (Terra Alta). El material dipositat a l'herbari BC permet atribuir aquelles mostres a *B. stenophylla*. Per la seva part, ROVIRA (1987) observà aquesta espècie a diverses localitats de l'extrem septentrional dels Ports de Tortosa-Beseit. Pel que fa a quin ha de ser l'ús correcte del nom *Biscutella valentina* (Loefl. ex L.) Heywood vegeu els comentaris de GARCÍA ADÁ *et al.* (1996).

Campanula affinis Schult. in Roem. & Schult.

Baix Camp: la Mola (les Obagues) 500 m, Colldejou, CF25 (BC 627303); penyals orientats al nord de la Mola de Colldejou, CF2153 (L. Sáez, herb. pers.).

Malgrat la notable variabilitat que presenta aquesta espècie, el caràcter de la forma de la corol·la –amplament cónico-campanulada, molt oberta– i el característic estil exert permeten separar *C. affinis* de *C. speciosa* Pourr. BOLÒS & VIGO (1996) consideren que *C. affinis* es troba restringida al sector comprès entre el Moianès, l'Anoia i el massís de Garraf, i per tant, la resta de les poblacions de les muntanyes catalanídiques centrals correspondrien a *C. speciosa*. De fet, el material d'herbari que hem tingut ocasió de revisar procedent de les muntanyes de Prades correspon a aquest tàxon. La presència dels caràcters esmentats precedentment permet assimilar les plantes estudiades procedents de la Mola de Colldejou a *C. affinis*.

Campanula persicifolia L.

Baix Camp: vessant meridional del puig Molló, CF2665, 800 m, dins l'alzinar muntanyenc (MA 592830; L. Sáez, herb. pers.).

Espècie que ja era coneguda de les Muntanyes de Prades (MASCLANS & BATALLA 1972) i de la Mola de Colldejou (FONT QUER 1920). Amb aquesta cita aportem una nova localitat per a configurar el límit meridional de la seva àrea de distribució.

Campanula rapunculoides L.

Baix Camp: Prades, a les vores del camí que circumda el serrat dels Tres Pics, CF37, 1100 m (BCF 45757).

L'espècie havia estat citada per MASALLES (1983) de la zona septentrional de la Conca de Barberà. Aquesta localitat configura el límit meridional de *C. rapunculoides* a Catalunya.

Carex distachya Desf.

Baix Camp: Mare de Déu de la Roca, Mont-roig del Camp, CF2651, 240 m (L. Sáez, herb. pers.).

FOLCH (1980) considera dubtosa la presència d'aquest tàxon a la Roca, d'on havia estat assenyalat per SENNEN (1917). D'altra banda, *C. distachya* no apareix assenyalat de la província de Tarragona a la revisió del gènere de LUCEÑO (1994). La localitat aquí aportada configura el límit meridional de l'espècie a Catalunya.

Carex sylvatica Huds. subsp. **pau**i (Sennen) A. & O. Bolòs

Montsià: serra del Montsià, barranc de la font del Burgà, CF9202, 500 m als fons d'un barranc. (MA).

Novetat per al territori catalanídic S.

Centaurea dracunculifolia Léon Dufour

Baix Ebre: platja de la Llenya, CF1225, als herbassars i a les jonqueres halòfils (L. Sáez, herb. pers.).

La presència d'aquest endemisme del litoral oriental de la península Ibèrica i del sud-est de França a la zona compresa entre el delta de l'Ebre i Cambrils ja havia estat intuïda per FOLCH (1980).

Chamaesyce canescens (L.) Prokh.

Baix Camp: Prades, CF37, 940 m, vores del camí que va paral·lel a un camp de conreu i la carretera local que mena a la població (BCF 45853).

Novetat per a les Muntanyes de Prades.

Cistus × **nigricans** Pourr. in Hist. & Mém. Acad. Roy. Sci. Toulouse 3: 311 (1788) [= *C. × longifolius* Lam., Encycl. 2: 16 (1786), *pro sp., nom. illeg.* (cf. DÉMOLY 1996); = *C. monspeliensis* × *C. populifolius* subsp. *populifolius*]

Baix Camp: vessant meridional del puig d'en Gulló, l'Aleixar, CF3764 i CF3864, 510 m, a les clarianes de l'alzinar, damunt sauló, 2-II-1997, M. Mayol & L. Sáez (L. Sáez, herb. pers.).

Aquest tàxon és, segons DÉMOLY (l.c.), un híbrid freqüent a la natura, possiblement a causa de la seva fertilitat parcial. A la zona on l'hem observat és força abundant *C. × hybridus* Pourr. (= *C. populifolius* subsp. *populifolius* × *C. salvifolius*), tàxon que ja havia estat assenyalat del territori per FOLCH (1980). *C. × nigricans* suposa novetat per a la flora de Catalunya.

Coronilla valentina L. subsp. **glauca** (L.) Batt.

Garraf: Fondo de les Oliveres, Vilanova i la Geltrú, CF9096, 200 m (L. Sáez, herb. pers.).

Molt probablement naturalitzada. Aquest tàxon no era conegut del territori catalanídic central (cf. BOLÒS & VIGO 1984).

Crassula vaillantii (Willd.) Roth

Baix Camp: "In arenosis, c. Montroig (Tarragona), c. La Roca", 12-V-1926, P. Font Quer (BC 105210).

El material que conté aquest plec justifica la indicació de *C. vaillantii* a les comarques meridionals de Catalunya apareguda a BOLÒS & VIGO (1984). Malauradament, cap de les darreres síntesis florístiques (MALAGARRIGA 1971; FERNANDES 1997) o corològiques (BOLÒS *et al.* 1994, mapa n.º 580) recullen la indicació provincial corresponent.

Crepis albida Vill.

Baix Camp: Mola de Coldejou, vessant nord, CF2153, 850 m, a les fissures de les roques, (L. Sáez, herb. pers.). Montsià: la Foradada del Montsià, BF9201, 680 m, a les fissures de les roques calcàries (BCC).

Tot i que FOLCH (1980) no assenyala aquest tàxon de la Mola de Coldejou, ja n'havia intuït la seva presència. La mostra procedent del Montsià creiem que es pot referir a la subsp. **scorzoneroides** (Rouy) Babcock, tant per l'absència de pèls glandulífers a les fulles basals com per el port general de la planta, força més petit i menys ramificat que en la subspècie típica. Aquest tàxon es trobaria aquí en el límit septentrional de la seva àrea.

Epilobium angustifolium L.

Conca de Barberà: vora la pista que va del tossal de la Baltasana a la font del Mas de Pagès, CF37, 1150 m, (BCF 45781).

Novetat destacable per a les comarques meridionals. La localitat aquí aportada configura el límit meridional de l'àrea de dispersió de l'espècie a Catalunya. Les localitats més properes corresponen a Montserrat i al Montseny (NUET & PANAREDA 1992). Cal recercar-la en zones properes.

Epipactis parviflora (A. & C. Nieschalk) E. Klein

Baix Camp: Mola de Coldejou, vessant nord, CF2153, 650 m, a la brolla, en indrets pedregosos (L. Sáez, herb. pers.).

Creiem que haurien de ser atribuïdes a aquest tàxon les indicacions d'*Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Schultz degudes a FOLCH (1980). Novetat comarcal.

Erinacea anthyllis Link subsp. **anthyllis**

Baix Camp: muntanyes de Vandellós, cim de la Puntaire, CF1940, 720 m, a les roques de la carena (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie que no havia estat assenyalada de les muntanyes de Vandellós per FOLCH (1980).

Erodium neuradifolium Delile ex Godr.

Baix Ebre: prop del barranc de l'Estany, CF1529, 20 m, pradells terofítics (L. Sáez, herb. pers.).

E. neuradifolium no apareix recollit al catàleg de FOLCH (1980), tot i que F. Sennen distribuï material d'aquesta espècie procedent del territori que ens ocupa: "Catalogne: Ametlla, voie ferrée, 10-IV-1917, *F. Sennen* (Pl. d'Espagne n.º 2999, MA 71905, sub *E. ribifolium* Jacq. ex Pau); Tarragona: Hospitalet, talus de la route, 5-IV-1918, *F. Sennen* (Pl. d'Espagne n.º 2995, MA 71915, sub *E. angulatum* Pomel). Resta per establir la distribució de l'espècie al nord-est de la península Ibèrica.

Fagus sylvatica L.

Conca de Barberà: la Pena, pels voltants de la font dels Boixets, CF48, 950 m (BCF 45778).

Espècie que aquí és, molt probablement, naturalitzada. A recercar en altres indrets propers.

Festuca gautieri (Hackel) K. Richt.

Baix Camp: la Mola de Colldejou, CF2153, 700 m, repeus dels cingles (BCC).

Confirmem aquí la presència d'aquest tàxon a la Mola de Colldejou, d'on FOLCH (1980) n'havia intuït la seva presència (sub. *F. pumila* subsp. *scoparia* (Hack.) R. Litard.).

Festuca paniculata (L.) Schinz & Thell. subsp. **spadicea** (L.) Litard.

Ribera d'Ebre: Cardó, cap a la creu de Santos, BF93, 800 m, coster rocós de l'obaga (BCC); Baix Camp: la Mola de Colldejou, CF2153, 700 m, repeus dels cingles (BCC).

Malgrat les aportacions florístiques de FONT QUER (1950) i FOLCH (1980), no es coneixia cap indicació segura i amb testimoni d'herbari d'aquest oròfit al sector meridional de les muntanyes catalanídiques centrals.

Fumana procumbens (Dunal) Gren. & Godr.

Baix Camp: la Mola de Colldejou, CF2153, 900 m, a les carenes de la zona culminant, en indrets pedregosos (BCC).

Tàxon no recollit per FOLCH (1980) del territori i que es troba aquí en el marge meridional de la seva àrea de distribució a Catalunya.

Galeopsis angustifolia Ehrh.

Baix Camp: Mola de Colldejou, CF2153, 780 m als pedruscalls del vessant nord (L. Sáez, herb. pers.).

L'espècie no havia estat recollida al catàleg florístic de FOLCH (1980), però GIBERT (1917) va citar d'aquest mateix lloc *Galeopsis pyrenaica* Bartl., possiblement com a resultat d'una confusió amb l'espècie que ens ocupa.

Galium verticillatum Danth. in Lam.

Baix Camp: Mola de Colldejou, CF2153, 880 m, als pradells terofítics damunt sòl pedregós, raríssim (L. Sáez, herb. pers.).

Es tracta d'una espècie força rara a Catalunya, coneguda de les Muntanyes Catalanídiques centrals i meridionals i dels Prepirineus meridionals (la Noguera) (BOLÒS & VIGO 1996). A les muntanyes catalanídiques centrals *G. verticillatum* es coneixia de la Tossa de Tivissa (cf. FOLCH 1980) i de Cardó (FONT QUER 1950). Tot i que FOLCH (1980) no va trobar aquesta espècie durant les seves prospeccions, va assenyalar que la presència d'aquest tàxon resultava esperable en altres indrets de les Muntanyes Catalanídiques centrals.

En relació amb la presència d'aquesta espècie a la Mola de Colldejou, cal assenyalar que GANDOGGER (1886) descriu una *Aspera tarraconensis* Gand., Fl. Eur. 11: 139 (1886) *nom. inval.*, que podria correspondre al tàxon que ens ocupa, basada en materials procedents de la Mola de Colldejou, ja que a la indicació locotípica és "Hispania, Tarragone, La Mola (Bolòs)".

Hedysarum spinosissimum L.

Montsià: Sant Carles de la Ràpita, cap a la Moleta de Fredes, BF9301, 200 m, pradells terofítics (L. Sáez, herb. pers.).

BOLÒS & VIGO (1984) no aporten cap localitat d'aquesta planta a la comarca del Montsià ni al nord de la província de Castelló, d'on havia estat indicada per SENNEN (1911). Darrerament ARÁN (1996) l'ha localitzat a Península.

Hieracium sabaudum L.

Baix Camp: Collet dels Feixos, sobre el coll de la Teixeta, CF2460, 590 m, als talussos ombrívols d'un alzinar d'obaga, damunt substrat esquistós (MA 592825; L. Sáez, herb. pers.).

Aquesta localitat constitueix el límit meridional de l'espècie a Catalunya. *H. sabaudum* no havia estat indicat per FOLCH (1980) del territori.

Hornungia petraea (L.) Rchb. subsp. **petraea**

Baix Camp: muntanyes de Vandellós, vessant nord de la Puntaire, CF1840, 680 m, als replans de les roques (L. Sáez, herb. pers.); Ribera d'Ebre: cim de la Tossa, muntanyes de Tivissa, CF0944, 710 m, als replans de les roques orientades al nord (L. Sáez, herb. pers.).

Novetat per al nucli muntanyós de Tivissa-Vandellós, on la seva presència era del tot esperable. L'espècie era coneguda de Cardó (FONT QUER 1950) i de la Mola de Collejou (GIBERT 1917).

Ilex aquifolium L.

Baix Camp: muntanyes de Vandellós, vessant nord de la Puntaire, CF1840, 680 m, molt rar als peus dels penyals orientats al nord, vora *Acer opalus* subsp. *granatense* (Boiss.) Font Quer & Rothm., *Corylus avellana* L. i *Prunus mahaleb* L., (L. Sáez, herb. pers.).

Novetat per a les serres de Vandellós. També en aquestes muntanyes existeix una petita població (uns 30 exemplars) de *Taxus baccata* L. a l'obaga de la Mola del Nadell, sobre Masriudoms, a només 460-540 m d'altitud.

Juniperus communis L. subsp. **hemisphaerica** (J. & C. Presl) Nyman

Baix Camp: puig Molló, CF2564, 900 m, a les carenes rocoses del vessant septentrional (MA 592823, L. Sáez, herb. pers.).

Aquest tàxon havia estat assenyalat de les muntanyes catalanídiques meridionals (BOLÒS & VIGO 1984) i centrals (RIVAS-MARTÍNEZ 1969; NUET & PANAREDA 1991). Tanmateix, a la síntesi corològica ORCA (BOLÒS *et al.* 1993) només és recollida la localitat de Montserrat. Tant els caràcters macromorfològics (port prostrat, fulles de 2 mm o més d'amplada) com l'ecologia, permeten d'adscriure-les a la subsp. *hemisphaerica*. Pel que fa a les indicacions de *J. communis* subsp. *alpina* (Suter) Celak (= *J. nana* Willd.) dels Ports de Beseit (LOSCOS & PARDO, 1863; FONT QUER 1920; BOLÒS 1951; MALAGARRIGA 1976), i a la quadrícula BF72 (BOLÒS *et al.* 1993, mapa 372) creiem que haurien de ser atribuïdes a la subsp. *hemisphaerica*, com ja assenyalaren AMARAL FRANCO & ROCHA AFONSO (1968).

Jurinea humilis (Desf.) DC.

Alt Camp: la Riba, vora la pista que envolta el puig de Marc, CF47, 700 m (BCF 42592).

Novetat per a la flora de les Muntanyes de Prades i límit meridional del tàxon a Catalunya. L'espècie havia estat citada per MASALLES (1983) del sector septentrional de la Conca de Barberà.

Leonurus cardiaca L.

Montserrat (Barcelona), *Lagasca*, s.d. (MA 102739).

El material que conté aquest plec d'herbari confirma l'antiga presència d'aquesta planta de distribució eurosiberiana a Montserrat, d'on havia estat citada per Lagasca (cf. BOLÒS & VIGO 1995). En qualsevol cas, la seva espontaneïtat roman força dubtosa.

Limonium duriusculum (Girard) Fourr.

Aquesta espècie havia estat assenyalada, tot i que de manera un poc dubtosa, per FOLCH (1980) dels codolars de la platja del cap Roig (L'Ampolla), CF02. El plec testimoni (BC 53992) que justifica aquesta citació conté, en realitat, material de *L. gibertii* (Sennen) Sennen. BOLÒS & VIGO (1996) consideren possible la presència de *L. duriusculum* al territori sicòric i al litoral del territori ruscínic. En el primer cas tot indica que es deu tractar de confusions amb *Limonium catalaunicum* (Willk. & Costa) Pignatti, mentre que les citacions de l'Alt Empordà deuen ser atribuïdes a *Limonium geronense* Erben, tàxon tetraploide del complex de *L. duriusculum* que es troba perfectament caracteritzat des d'un punt de vista morfològic (ERBEN 1978). Per tant, considerem que cal excloure *L. duriusculum* de la flora de Catalunya.

Limonium hibericum Erben

Les indicacions de tàxons del grup de *L. catalaunicum* a les comarques meridionals de Catalunya –i a la depressió de l'Ebre en general– es troben envoltades d'una certa controvèrsia. La primera indicació d'un tàxon d'aquest grup és deguda a PIGNATTI (1962) qui assenyala *L. catalaunicum* subsp. *procerum* (Willk.) Pignatti de la localitat de Vespella. Posteriorment, MASALLES (1979) indica *L. catalaunicum* (Willk. & Costa) Pignatti a la Conca de Barberà, mentre que ROVIRA (1986) el consigna (sub *L. catalaunicum* subsp. *catalaunicum*) de les comarques de la Ribera d'Ebre i de la Terra Alta. Posteriorment, ERBEN (1993) considera que aquestes plantes corresponen realment a *Statice fraterna* Sennen & Pau, tàxon interpretat per aquest autor com a híbrid entre *L. hibericum* i *L. viciosoi* (Pau) Erben. A la vista de la confusió que envolta la presència dels tàxons del grup de *L. hibericum*-*L. catalaunicum* a les terres tarragonines, i una vegada examinat el material tipus (a BC) de *S. fraterna*, hem revisat el material d'herbari atribuït a aquestes espècies procedent de les comarques meridionals de Catalunya. Els caràcters morfològics indicats per ERBEN (1993), especialment

l'amplada de la bràctea interna i la presència de nombroses branques estèrils ramificades, permeten concloure que tot aquest material ha de ser adscrit a *L. hibericum*, mentre que l'híbrid *L. hibericum* × *L. viciosoi* i *L. catalaunicum* (Willk. & Costa) Pignatti restarien, en principi, restringits a la depressió de l'Ebre. Queda així notablement ampliada l'àrea de distribució de *L. hibericum* al nord-est de la península Ibèrica, on darrerament ha estat assenyalat de la plana de Vic (SÁEZ & SOLER 1998). A la figura 1 representem la distribució de *L. hibericum* al nord-est de la península Ibèrica. El mapa ha estat confeccionat sobre la base de la revisió de material d'herbari i a partir d'observacions de camp. Tanmateix, per aclarir la problemàtica taxonòmica que envolta *L. catalaunicum* s.l. i per calibrar el valor taxonòmic de *S. fraterna* cal realitzar un estudi biosistemàtic d'aquest complex a tota la depressió mitjana del riu Ebre.

Material estudiat de *L. hibericum* procedent del sud de Catalunya: Vespella, 19-X-1947, E. Batalla & F. Masclans (BC 103830); Baix Camp: Litoral junto a Hospitalet del Infante, 1-VII-1969, M. Carrera & E. Valdés Bermejo (MA 348661) [primera citació d'una localitat litoral d'un tàxon del grup de *L. hibericum*]; Ribera d'Ebre: Ascó, BF86, 31-VI-1982, J. Molero & A. Rovira (BCF 71399); Flix, BF96, marges de l'Ebre, 31-VI-1982, J. Molero & A. Rovira (BCF 71398); Terra Alta: camps entre Batea i Maella, BF75, 24-IX-1982, J. Molero & A. Rovira (BCF 71400); Batea cap a Nonasp, BF75, 28-VII-1984, J. Molero & A. Rovira (BCF 72403).

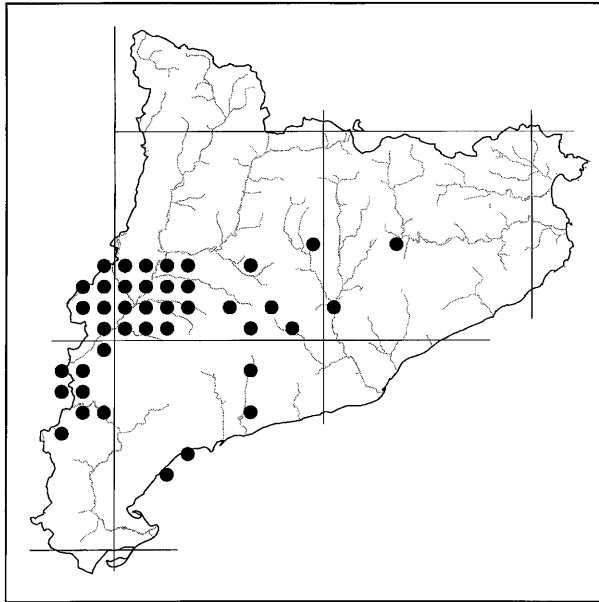

Figura 1. Mapa de distribució de *Limonium hibericum* al nord-est de la península Ibèrica.

Distribution map of *Limonium hibericum* within the NE part of the Iberian peninsula.

Limonium latebracteatum Erben

Ribera d'Ebre: Flix, BF96, marges de l'Ebre, 31-VI-1982, J. Molero & A. Rovira (BCF 71397) (sub *L. ovalifolium* (Poir.) Kuntze).

El material que justifica la citació de ROVIRA (1986) de *Limonium ovalifolium* (Poir.) Kuntze correspon realment a *L. latebracteatum*, ja que presenta les espiguetes disposades de manera més o menys laxa, i no densament com és característic de la primera d'aquestes espècies. A Catalunya les anteriors citacions de *L. ovalifolium* del territori sicòric (MASCLANS 1966) corresponen a *L. latebracteatum* Erben o bé a *L. tournefortii* (Boiss.) Erben. Cal assenyalar que el material procedent de Flix presenta les bràctees internes una mica més petites ($2,8-3 \times 3-3,2$ mm) del que indica ERBEN (1993) per a *L. latebracteatum*, però la seva amplada relativament més gran, així com la resta de caràcters, permeten assimilar el material a aquest tàxon i separar-lo de *L. tournefortii* (Boiss.) Erben, espècie amb la qual mostra una gran afinitat, si més no en l'aspecte morfològic. Segons BOLÒS & VIGO (1996) *L. latebracteatum* es trobaria restringit a la zona compresa entre l'Urgell i el Baix Cinca. Per la seva part, CURCÓ (1992) atribueix les plantes del complex de *L. delicatulum* presents al delta de l'Ebre a l'espècie que ens ocupa.

Linum maritimum L.

Garraf: Cubelles, les Salines, CF8661, 1 m, salobrar litoral (MA 597395, L. Sáez, herb. pers.).

Novetat comarcal. Espècie que es troba en regressió a les comarques litoral com a conseqüència de la degradació i la destrucció del seu hàbitat.

Lonicera pyrenaica L. subsp. **pyrenaica**

Ribera d'Ebre: roques del cim de la Tossa, muntanyes de Tivissa, CF0944, 712 m, a les esclletxes de les roques orientades al nord, vora *Centranthus angustifolius* subsp. *lecoyii* (Jord.) Braun-Blanquet (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie que no havia estat consignada de les serres de Tivissa-Vandellós (cf. FOLCH 1980).

Mercurialis perennis L.

Baix Camp: Mola de Colldejou, CF2153, 800 m, als peus d'un cingles ombrívols i orientats al nord, localment abundant (L. Sáez, herb. pers.).

La nostra troballa permet confirmar la presència d'aquesta espècie a la Mola de Colldejou, d'on havia estat assenyalada per GIBERT (1917) i després exclosa de la flora de la zona per FOLCH (1980). MOLERO *et al.* (1996) ja havien localitzat l'espècie al vessant nord de la serra de Llaberia.

Micropus erectus L.

Baix Camp: Mola de Colldejou, a la base del vessant nord, CF2153, 600 m, als erms pedregosos (L. Sáez, herb. pers.).

Les indicació més propera correspon al Montalt (FOLCH 1980).

Minuartia funkii (Jord.) Graebn. in Asch. & Graebn.

Montsià: punta de la Devesa cap a l'Enderrocada, BF6613, 1290 m, molt rara als pradells terofítics culminals (MA 597397).

Novetat per a la província de Tarragona.

Moheringia pentandra Gay

Baix Camp: Mola de Coldejou, CF2153, 800 m, a l'alzinar de l'obaga (L. Sáez, herb. pers.).

La presència d'aquesta espècie era desconeguda, tot i que esperable, a les muntanyes compreses entre Cardó i el Puig Molló (cf. FOLCH 1980).

Mycelis muralis (L.) Dumort.

Conca de Barberà: obaga de la serra de la Formigosa, CF7087, 900 m, molt rar en una avellanosa ombrívola del vessant nord (MA 597715).

Aquesta localitat constitueix el nexa de continuïtat entre les poblacions de les Muntanyes de Prades i Montserrat (cf. BOLÒS & VIGO 1995). *M. muralis* no havia estat assenyalat per BATALLA & MASCLANS (1950) en el seu estudi florístic de la conca del riu Gaià.

Narcissus dubius Gouan

Baix Camp: Escornalbou, Puigpedregós, Vilanova d'Escornalbou, CF2655, 500 m, a als replans de les roques esquistoses exposades al sud (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie no citada de les muntanyes del nord de la província de Tarragona (cf. MASCLANS & BATALLA 1972; FOLCH 1980).

Notholaena marantae (L.) Desv.

Baix Camp: Escornalbou, Puigpedregós, Vilanova d'Escornalbou, CF2655, 500 m, a les tarteres i als replans de les roques esquistoses assolellades (L. Sáez, herb. pers.).

En aquest enclavament *N. marantae* és força abundant, colonitzant els replans de les roques al costat d'*Hyparrhenia sinaica* (Delile) G. López (= *H. hirta* subsp. *pubescens* (Andersson) Paunero) i *Sedum album* L. Aquesta localitat configura el límit meridional de l'àrea de dispersió de l'espècie a Catalunya (cf. SÁEZ 1997). No havia estat assenyalada per FOLCH (1980) del territori.

Ononis mollis Savi

Considerem que s'ha de referir a aquest tàxon la citació d'*O. reclinata* L. s. str. feta per NUET & PANAREDA (1991) en la Flora de Montserrat. L'estudi del plec d'herbari que justifica aquesta citació [Anoia: El Bruc, can Jorba, 480 m, CG9904, 14-VI-1985, J. Nuet & J. Panareda (BC 660164, sub *O. reclinata* L. var. *reclinata*)] permet concloure que es tracta d'*Ononis mollis* Savi (= *O. reclinata* L. var. *minor* Moris) ja que presenta les corol·les més curtes que els calzes i el seu port és més erecte.

Onosma tricerosperma Lag. subsp. **catalaunica** (Sennen) O. Bolòs & Vigo

Alt Camp: la Riba, vora la pista que mena i envolta el Puig de Marc, CF47, 700 m (BCF 42591).

Primera citació per a les comarques tarragonines d'aquest tàxon endèmic que fins ara es considerava restringit als Pirineus centrals i orientals (cf. BOLÒS & VIGO 1996).

Ophrys incubacea Bianca [= *O. sphegodes* Mill. subsp. *atrata* (Lindley) E. Mayer]

Ribera d'Ebre: prop del barranc de Frauques, vessant meridional de les muntanyes de Tivissa, CF1137, 220 m, a les clarianes de la brolla calcícola (*Rosmarino-Ericion*), observació feta l'1-V-1994 (L. Sáez).

L'espècie ha estat darrerament assenyalada d'alguns punts de les comarques meridionals de Catalunya (cf. ARNOLD 1996). Novetat per al territori catalanídic central.

Orchis mascula subsp. **olbiensis** (Reut. ex Gren.) Asch. & Graebn.

Baix Camp: Mola de Colldejou, CF2153, 900 m, a la zona culminal (BCC).

Confirmem la presència d'*O. mascula* a la Mola de Colldejou, d'on havia estat citada per diversos autors (GIBERT 1917; NOGUÉS 1923) i posteriorment posada en dubte per FOLCH (1980). Atenent a diversos caràcters que permeten separar les subsp. *olbinesis* i *mascula*, com ara la mida de la planta, la longitud de l'esperó i el nombre de flors, creiem que aquestes poblacions poden ser assimilades al primer d'aquests tàxons.

Orchis palustris Jacq.

Tarragona: Salou, "prairies du littoral", V-1918, *F. Irlide* & *F. Léon* (MA 24901, sub *Orchis michaelis* Sennen).

Tot i que DELFORGE (1994) ja havia assimilat el tàxon sennenjà a *O. palustris* Jacq., SANZ & NUET (1995) no esmenten aquesta espècie de les comarques meridionals de Catalunya d'on, per contra, consignen una localitat a la quadrícula UTM CF44 (que possiblement també correspon a Salou) i que atribueixen a *O. laxiflora*. Els exemplars continguts en el plec –doble– d'Irlide i Léon presenten el label tan ample com llarg, amb el lòbul central clarament més llarg que els laterals, característiques que permeten diferenciar l'espècie que ens ocupa d'*O. laxiflora* Lam. Segons el nostre criteri, aquests materials permeten confirmar la presència d'*O. palustris* a la província de Tarragona.

Orchis simia Lam.

Baix Llobregat: pla d'Ardenya, al massís de l'Ordal (Vallirana), DF1080, 470 m, calcàries, a la garriga amb *Pinus halepensis*; observació feta per E. Carrillo.

D'acord amb el mapa de distribució aportat per SANZ & NUET (1995), aquesta localitat representa el límit meridional de l'àrea de distribució de l'espècie a Catalunya.

Phacelia tanacetifolia Benth.

Priorat: Cornudella, guaret vora la carretera C-242, CF26, 40 m (BCF 45461).

Molt probablement naturalitzada, emprada en altres indrets com a planta mel·lífera. La família a la qual pertany aquesta espècie (*Hydrophyllaceae*) no consta a la "Flora dels Països Catalans" d'O. Bolòs & J. Vigo. L'únic precedent a Catalunya seria el material recol·lectat per Ferrer & Molero a l'Alt Empordà, en un camp entre Gratallops i Sant Climent, DG99, 300 m, 4-VI-1994 (BCF 42179).

Phytolacca americana L

Priorat: Cornudella, vora la pista que va a Siurana, CF27, 580 m (BCF 45955).

Nova citació per a la comarca.

Piptatherum caerulescens (Desf.) Beauv.

Baix Camp: Escornalbou, Puigpedregós, Vilanova d'Escornalbou, CF2655, 480 m, a les fissures de les roques esquistoses assolellades (L. Sáez, herb. pers.).

FONT QUER (1950) assenyala aquesta espècie de Cardó i FOLCH (1980) considera probable la seva presència en altres indrets del sistema muntanyós.

Potamogeton coloratus Hornem.

Tarragonès: Vilaseca, CF4648, 1 m, molt rar a les sèquies (L. Sáez, herb. pers.).

Espècie poc freqüent a les comarques meridionals.

Quercus canariensis Willd.

Baix Camp: Escornalbou, Riudecanyes, CF2555, 500 m, a l'alzinar muntanyenc de l'obaga, damunt substrat esquistós (L. Sáez, herb. pers.).

Límit meridional de l'àrea de dispersió de l'espècie a Catalunya. No havia estat indicada per FOLCH (1980) del territori, encara que sí que havia estat assenyalada de les veïnes muntanyes de Prades per MASCLANS & BATALLA (1964). A la zona silícia compresa entre Escornalbou-Coll d'Alforja i les Muntanyes de Prades hom pot observar, generalment de manera dispersa, alguns exemplars de roures que per les seves característiques morfològiques podrien correspondre a estirps originades per introgressió de *Q. canariensis*, com ara *Q. ×viveri* Sennen, Pl. Espagne n.º 6654 (1928), *Q. × anselmi* Sennen, Pl. Espagne n.º 6807 (1928), etc. Alguns d'aquests tàxons d'origen híbrid ja havien estat indicats per MASCLANS & BATALLA (l.c.) de les Muntanyes de Prades.

Ranunculus parviflorus L.

Montsià: vessant meridional del Montsià, a la font del Burgà, CF9202, 370 m, pradell humit vora la font (BCC).

Planta de distribució atlàntico-mediterrània que apareix a Catalunya cap a les comarques litorals del sector NE. Del Baix Llobregat cap al sud només es coneixia amb certesa dels Ports de Tortosa (cf. TORRES 1989) i del Priorat i la Terra Alta (cf. MOLERO *et al.* 1996).

Rhamnus pumilus Turra

Baix Camp: muntanyes de Vandellós, vessant nord de la Puntaire, CF1840, 680 m, a les fissures de les roques (L. Sáez, herb. pers.).

Novetat per a les muntanyes de Vandellós. L'espècie era coneguda de Cardó (FONT QUER 1950) i del nucli de Llaberia-Colldejou (FOLCH 1980).

Ribes uva-crispa L. subsp. **uva-crispa**

Priorat: Scala Dei (Tarragona), *Barrera*, s.d. (MA 53469).

A les comarques meridionals de Catalunya aquest tàxon solament era conegut de la Conca de Barberà d'on el va citar MASALLES (1983) basant-se en material recollit per Batalla i Masclans l'any 1947. No hem pogut retrobar l'espècie en les diferents prospeccions realitzades els darrers anys.

Rosa arvensis Huds.

Baix Camp: Prades, als voltants del barranc de les Comes, CF37, 1040 m (BCF 42589).

Novetat per a les Muntanyes de Prades. A les comarques meridionals de Catalunya aquest tàxon solament era conegut de dues localitats de la zona alta dels Ports de Tortosa-Beseit (TORRES 1989).

Sanguisorba minor L. subsp. **minor**

Baix Camp: Mola de Colldejou, vessant nord, CF2153, 900 m, als pradells de la zona culminal (BCC).

Al territori comprès entre les Muntanyes de Prades i els Ports de Beseit *S. minor* subsp. *minor* només es coneixia de Cardó (cf. FOLCH 1980; BOLÒS & VIGO 1984).

Saponaria officinalis L.

Alt Camp: Alcover, vora la carretera C-240, CF47, 230 m (BCF 43033).

A la Catalunya meridional l'espècie només era coneguda del Baix Ebre (BOLÒS & VIGO 1990).

Saxifraga fragilis Schrank subsp. **fragilis**

Baix Camp: Mola de Colldejou, vessant nord, CF2053, 800 m, a les fissures de les roques orientades al nord (L. Sáez, herb. pers.).

Efectivament existeix a la Mola de Colldejou, d'on havia estat assenyalada per GIBERT (1917) i FONT QUER (1920), bé que no hi fou retrobada per FOLCH (1980).

Selaginella denticulata (L.) Spring

Priorat: dos quilòmetres al sud de Gratallops, cap a Falset, sota el pont del riu Cortiella, CF16, 350 m, en enclotxes i pradells humits de l'obaga, sobre esquistes, al *Selaginello-Anogrammetum leptophyllae* (BCF 45776).

Espècie desconeguda del migjorn de Catalunya (cf. SÁEZ 1997) i novetat per a les comarques de Tarragona.

Senecio lividus L.

Baix Camp: Escornalbou, Vilanova d'Escornalbou, CF2555, 500 m, molt rar als pradells terofítics calcífugs, en replans de les roques del Bundsandstein (L. Sáez, herb. pers.).

Localitat que representa el límit meridional de l'espècie a Catalunya.

Silene saxifraga L.

Baix Camp: Mola de Colldejou, vessant nord, CF2153, 900 m, a les fissures de les roques orientades al nord (BCC); Montsià: Montsià, la Foradada, BF9201, 680 m (BCC).

Espècie que no havia estat consignada de la Mola de Colldejou (cf. FOLCH 1980) ni tampoc del Montsià.

Solanum linnaeanum Hepper & Jaeger

Baix Camp: entre el barranc de Mala Set i la vall de Llèria, muntanyes de Vandellós, CF2036, 40 m, molt rar a les clarianes de la brolla (L. Sáez, herb. pers.). Alt Camp: Alcover, vora la carretera C-240, CF47, 220 m (BCF 45956).

Espècie no assenyalada per FOLCH (1980) del territori i nova per a la comarca de l'Alt Camp.

Solidago virgaurea L.

Baix Camp: Mola de Colldejou, CF2153, 800 m, als replans de roques ombrívols del vessant nord (L. Sáez, herb. pers.).

Queda així confirmada la presència d'aquesta espècie a la Mola de Colldejou, d'on havia estat citada per GIBERT (1917) i després posada en dubte per FOLCH (1980).

Stellaria neglecta Wehler in Bluff & Fingerh. [≡*S. media* (L.) Vill. subsp. *neglecta* (Wehler) Gremlin]

Conca de Barberà: vall del Titllar, per sobre de la casa forestal, CF37, 570 m, en un herbei humit vora la pista (BCF 45774).

Novetat per a les comarques meridionals de Catalunya i per a la província de Tarragona.

Tanacetum balsamita L.

Baix Camp: la Mussara, mas de l'Abelló, CF36, 940 m (BCF 45779).

Naturalitzada, emprada antigament com a medicinal.

Thalictrum minus L. subsp. **valentinum** (O. Bolòs & Vigo) García Adá, G. López & P. Vargas in *Anales Jard. Bot. Madrid* 52(2): 216 (1994) [≡*T. foetidum* L. subsp. *valentinum* O. Bolòs & Vigo in *Butll. Inst. Catalana Hist. Nat.* 38: 65 (1974)]

Baix Camp: la Mola de Coldejou, CF2153, 900 m, a les carenes culminals (BCC).

Tàxon no recollit al catàleg de FOLCH (1980). Segons BOLÒS & VIGO (1984), a Catalunya aquest tàxon solament era conegut de la Mussara i dels Ports de Beseit, on és una planta raríssima. Per contra, BOLÒS *et al.* (1994, mapa n. 490) només consignen localitats dels Ports de Beseit. Creiem presumible la seva presència a la serra de Llaberia.

Thymelaea passerina (L.) Coss & Germ.

Priorat: Cornudella, camps de cereals del Mas de L'Argany, CF27, 770 m (BCF 43032).

Espècie força rara a les comarques meridionals.

Vaccinium myrtillus L.

Baix Camp: Prades, voltants del serrat dels Pics, CF37, 1085 m, a una obaga de *Pinus sylvestris* i *Quercus pyrenaica* (BCF).

Espècie boroalpina que troba les seves localitats més properes al Montseny (BOLÒS *et al.* 1986) i la massís de Penyagolosa (VIGO 1968). Novetat destacable per a la flora de la província de Tarragona i per al territori catalanídic central.

Veronica tenuifolia Asso

Montsià: Montsià, la Foradada, BF9201, 550 m, en repeus dels cingles (BCC).

Novetat per al Montsià. Creiem esperable la presència d'aquesta espècie en algun indret dels Ports de Tortosa-Beseit, d'on no ha estat consignada per TORRES (1989).

Viola rupestris F.W. Schmidt subsp. **rupestris**

Baix Camp: la Mola de Coldejou, CF2153, 840 m, a les carenes (BCC).

Espècie que no havia estat consignada del nucli de muntanyes de Llaberia-Mola de Coldejou (cf. FOLCH 1980).

Zannichellia palustris L.

Ribera d'Ebre: Plana de Sant Jordi, CF1534, 120 m, en una bassa temporalment inundada (MA 597401).

Espècie no assenyalada per FOLCH (1980) del territori.

Bibliografia

- AMARAL FRANCO, J. & ROCHA AFONSO, M.L. 1968 - Distribuição de zimbros e pomóideas na península Ibérica. *Collect. Bot. (Barcelona)* 7: 450-481.
- ARÁN, V.J. 1996 - Contribución al estudio florístico de la zona costera del Bajo Maestrazgo (Castellón). *Fol. Bot. Misc.* 10: 47-55.
- ARNOLD, J.E. 1996 - Notas para una revisión del género *Oprhys* L. (*Orchidaceae*) en Cataluña. II. *Fol. Bot. Misc.* 10: 85-105.
- BATALLA, E. & MASCLANS, F. 1950 - Catálogo de plantas observadas en la cuenca del Gaià (Tarragona). *Collect. Bot. (Barcelona)* 2: 343-429.
- BOLÒS, O. 1951 - El elemento fitogeográfico eurosiberiano en las sierras litorales catalanas. *Collect. Bot. (Barcelona)* 3: 1-42.
- BOLÒS, O. (X. FONT & X. PONS, col.lab.) 1998 - *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Primera compilació general.* Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- BOLÒS, O., FONT, X., PONS, X., ROMO, A.M. & VIGO, J. 1993 - *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Vol. 3.* Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- BOLÒS, O., FONT, X. & PONS, X. 1994 - *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Vol. 4.* Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- BOLÒS, O., NUET, J. & PANAREDA, J.M. 1986 - Flora vascular del Montseny. In *Patrimoni Biològic del Montseny*: 41-92. Diputació de Barcelona.
- BOLÒS, O. & ROMO, A.M. 1991 - *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans. Vol. 3.* Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- BOLÒS, O. & VIGO, J. 1984, 1990, 1996- *Flora dels Països Catalans.* Vol. 1, 2, 3. Ed. Barcino. Barcelona.
- BRULLO, S., PAVONE, P. & SALMERI, C. 1997 - *Allium oporinanthum* (Alliaceae), a new species from the NW Mediterranean Area. *Anales Jard. Bot. Madrid.* 55(2): 297-302.
- CADEVALL, J. 1936 - *Flora de Catalunya. Vol. 6.* Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- CARRERAS, J., CARRILLO, E., FONT, X., MASALLES, R.M., NINOT, J.M., SORIANO, I. & VIGO, J.- 1998. Les comunitats segetals de la Cerdanya. Consideracions generals sobre la vegetació mediterrània de la Classe Secalietalia a Catalunya. *Acta Bot. Barc.* 45: 391-404.
- CARRILLO, E. & FONT, X. 1988 - L'aliança *Alyso-Sedion albi* Oberd. & Th. Müller in Th: Müller als Pirineus centrals i orientals. *Monogr. Inst. Pir. Ecol.* (Hom. a Pedro Montserrat) 4: 469-481.
- CARRILLO, E. & NINOT, J.M. 1992 - *Flora i vegetació de les valls d'Espot i de Boí.* Arxiu Secc. Ciènc., XCIX/1. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- CURCÓ, A. 1992 - Primera aproximació a la distribució de les espècies del gènere *Limonium* Miller al delta de l'Ebre. *Butll. Parc Natural Delta de l'Ebre* 7: 32-37.
- DELFORGE, P. 1994 - *Guide des orchideés d'Europe, d'Afrique du Nord et du Proche-Orient.* Delachaux et Nestlé. Lausanne.
- DÉMOLY, P. 1996 - Les hybrides binaires rares du genre *Cistus* L. (*Cistaceae*). *Anales Jard. Bot. Madrid* 54: 241-254.
- ERBEN, M. 1978 - Die Gattung *Limonium* in südwestmediterranean Raum. *Mitt. Bot. Staatssamml. München* 14: 361-631.
- ERBEN, M. 1993. *Limonium* Miller. In Castroviejo *et al.* (eds.) *Flora Iberica. Vol. 3.* Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid.
- FERNANDES, R.B. 1997 - *Crassula* L. In CASTROVIEJO, S. *et al.* (eds.) *Flora Iberica. Vol. 5.* Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid.
- FONT QUER, P. 1915 - Una excursió a la Catalunya transibèrica. *Treb. Inst. Catalana. Hist. Nat.*: 9-35.
- FONT QUER, P. 1920 - Contribució al coneixement de la flora catalana occidental. *Treb. Mus. Ciènc. Nat. Barcelona* 5: 193-233.
- FONT QUER, P. 1950 - *Flórula de Cardó.* Barcelona.

- FOLCH, R. 1980 - *La flora de les comarques litorals compreses entre la riera d'Alforja i el riu Ebre*. Arxius Secc. Cièn., LX. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- GANDOGGER, M. 1886 - *Flora Europae terrarumque adjacentium sive enumeratio plantarum per Europam atque totam Regionem Mediterraneam cum Insulis Atlanticis sponte crescentium novo fundamento instauranda*. Vol. 11. Paris.
- GARCÍA ADÁ, R., LÓPEZ, G. & VARGAS, P. 1996 - Notas botánicas sobre la flora vascular del centro de la Península Ibérica. *Candollea* 51: 373-380.
- GIBERT, A.M. 1917 - Notes fitogeogràfiques de qualques encontrades de la Catalunya occidental. *Butll. Agrup. Excurs.* 22-23: 5-21. Reus.
- KRESS, A. 1997 - *Primula* L. In CASTROVIEJO, S. et al. (eds.) *Flora Iberica*. Vol. 5. Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid.
- LAGUNA, E., CRESPO, M.B., MATEO, G., LÓPEZ, S., FABREGAT, C., SERRA, L., HERRERO, J.J., CARRETERO, J.L., AGUILELLA, A. & FIGUEROLA, R. 1998 - *Flora endèmica rara o amenazada de la Comunidad Valenciana*. Generalitat Valenciana. Conselleria de Medi Ambient.
- LÓPEZ GONZÁLEZ, G. & NIETO, G. 1986 - Apuntes para un tratamiento taxonómico del género *Arenaria* L. en la península Ibérica y Baleares. *Anales Jard. Bot. Madrid* 42(2): 343-361.
- LOSCOS, F. & PARDO, J. 1863 - *Serie inconfecta plantarum indigenarum Aragoniae praecipue meridionalis*. Dresde.
- LUCENO, M. 1994 - Monografía del género *Carex* en la península Ibérica e islas Baleares. *Ruizia* 14.
- MALAGARRIGA, H.T. 1971 - *Flora de la provincia de Tarragona*. Instituto de Estudios Tarraconenses Ramón Berenguer IV. Diputación Provincial de Tarragona.
- MASALLES, R.M. 1979 - Dades per a la flora de la Conca de Barberà, *Fol. Bot. Misc.* 1: 25-30.
- MASALLES, R.M. 1983 - *Flora i vegetació de la Conca e Barberà*. Arxius Secc. Cièn., LXVIII. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- MASCLANS, F. 1966 - *Flora del Segrià i l'Urgell a la plana occidental catalana*. Arxius Secc. Cièn., XXX. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- MASCLANS, F. & BATALLA, E. 1964 - Flora de los montes de Prades. *Collect. Bot. (Barcelona)* 6(3): 485-533.
- MASCLANS, F. & BATALLA, E. 1966 - Flora de los montes de Prades. *Collect. Bot. (Barcelona)* 6(4): 610-695.
- MASCLANS, F. & BATALLA, E. 1972 - Flora de los montes de Prades. *Collect. Bot. (Barcelona)* 8: 63-200.
- MOLERO, J., SÁEZ, L. & VALLVERDÚ, J. 1996 - Noves aportacions al coneixement florístic de les comarques meridionals de Catalunya. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.* 64: 61-71.
- NOGUÉS, A. 1923 - Apuntes para la flora tarraconense. *Bol. Soc. Ibér. Cienc. Nat.* 22: 177-218.
- NUET, J. & PANAREDA, J.M. 1991, 1992 - *Flora de Montserrat*. Vol. 1, 2. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- PANGUA, E., PRADA, C. & MARQUINA, A. 1989 - Las subespecies de *Asplenium trichomanes* L. en la Península Ibérica e Islas Baleares. *Bot. Complutensis* 14: 87-108.
- PIGNATTI, S. 1962 - Note sulla sistematica delle specie iberiche di *Limonium*. *Collect. Bot. (Barcelona)* 6: 293-330.
- ROMERO GARCÍA, A.T., BLANCA LÓPEZ, G. & MORALES TORRES, C. 1988 - Revisión del género *Agrostis* L. (*Poaceae*) en la península Ibérica. *Ruizia* 7.
- ROMO, A. 1989 - *Flora i vegetació del Montsec*. Arxius Secc. Cièn., XC. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- RIVAS MARTÍNEZ, S. 1969 - Vegetatio Hispaniae. Notula I. *Publ. Inst. Biol. Apl.* 46: 5-34.
- ROVIRA, A.M. 1986 - *Estudi fitogeogràfic de les comarques catalanes compreses entre els Ports de Beseit, Riu Ebre i els límits aragonesos*. Tesi doctoral (inèdita). Universitat de Barcelona.

- ROVIRA, A.M. 1987 - Aportacions a la flora de les comarques transibèriques. *Collect. Bot. (Barcelona)* 17(1): 97-105.
- SÁEZ, L. 1997 - Atlas pteridològic de Catalunya i Andorra. *Acta Bot. Barc.* 44: 39-167.
- SÁEZ, L. 1998 - *La Pteridoflora de Catalunya i Andorra. Estudis taxonòmics i biogeogràfics*. Tesi doctoral (inèdita). Universitat de Barcelona.
- SÁEZ, L. & SOLER, J.X. 1998 - Fragmenta chorologica occidentalia, 6611-6620. *Anales Jard. Bot. Madrid* 56(1): 142.
- SANZ, H. & NUET, J. 1995 - *Guia de camp de les orquídiades de Catalunya*. Montblanc-Martín. Barcelona.
- SENNEN, F. 1911 - Note sur la flore de Benicarló, Peñíscola, Sta. Magdalena, etc. de la province de Castellón de la Plana. *Bol. Soc. Aragonesa Ci. Nat.* 10: 131-143, 162-180.
- SENNEN, F. 1917 - Une semaine d'herborisation dans les garrigues de Tarragone (du 3 au 11 avril 1917). *Buill. Inst. Cat. Hist. Nat.* 17: 62-70.
- TALAVERA, S. 1993 - *Arabis* L. In CASTROVIEJO, S. *et al.* (eds.) *Flora Iberica*. Vol. 4. Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid.
- TIGERSCHIÖLD, E. 1981 -The *Asplenium trichomanes* complex in East central Sweden. *Nord. J. Bot.* 1: 12-16.
- TORRES, L. 1989 - *Flora del massís del Port*. Diputació de Tarragona.
- VIGO, J. 1968 - *La vegetació del massís de Penyagolosa*. Arxius de la Secció de Ciències XXXVII. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

Rebut / Received: IX-1998